

**IN MEMORIAM ESZTERHÁS ISTVÁN
(1941–2020)**

KATONA LAJOS TAMÁS¹, TÓTH SÁNDOR²

¹Magyar Természettudományi Múzeum Bakonyi Természettudományi Múzeuma,
H–8420 Zirc, Rákóczi tér 3–5., E-mail: katona.lajos@nhmus.hu
²H–8420 Zirc, Széchenyi u. 2., E-mail: flycatcher@vnet.hu

KATONA, L. T. & TÓTH, S.: *In memoriam István Eszterhás (1941-2020)*

Abstract: István Eszterhás was born in 1941 in Eger, where he graduated as a biology-geography teacher. In 1967, he moved to Isztimér, where he worked as a teacher until the end of his life. He got acquainted with speleology as a student during his college years. Since 1977, he has been involved in the "The Natural

Landscape of the Bakony Mountains" project and he researched the caves and their wildlife. He founded the Volcanic Speleological Team in the Institute of Speleology. The number of his scientific writings exceeded 320, but most are not publications rather project reports. He received several awards, e.g.: in 2000 he became a honoree in the New York based Explorers' Club and in 2004 he became an honorary citizen of Isztimér.

Keywords: speleology, Natural Landscape of the Bakony Mountain research project, commemoration

Élete és munkássága

Eszterhás István 1941. január 24-én született Egerben. 1960-ban érettségizett a miskolci Földes Ferenc Gimnáziumban, majd az Egri Tanárképző Főiskolán biológia-földrajz-rajz szakos általános iskolai tanári diplomát szerzett. Már a főiskolán megismerkedett leendő feleségével, Zdeborszky Máriával, vagy ahogy mindenki ismeri Baby névvel, akivel 56 évig éltek szerető házasságban. Egyetlen leánygyermekük született, Emőke.

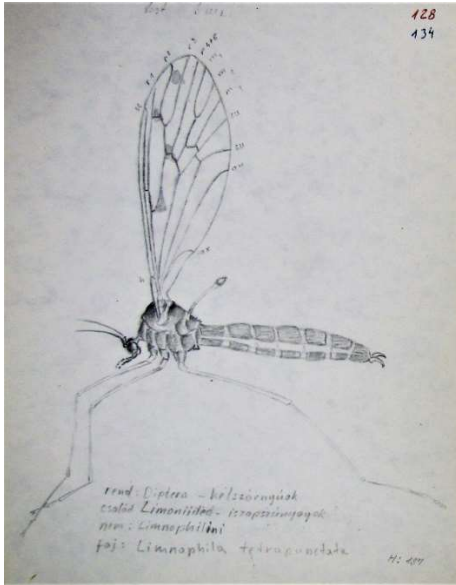
A tanulmányait befejezve először Jósvafőn (1 év), majd Szuhogyon (2 év) tanított. 1967-ben költözött Isztimérrre, ahol a helyi iskola tanára volt 35 éven keresztül. Az oktatás mellett 24 évig volt az iskola igazgató-helyettese, majd 4 évig az igazgatója. Közszeretnek örvendő jó pedagógus volt, a gyerekek is szerették, megtalálta velük a hangot.

A barlangászattal 1961-ben, még főiskolásként ismerkedett meg. Kezdetben csak a mészkőben keletkezett barlangokkal foglalkozott. Elsősorban az Aggteleki-karszton tevékenykedett, ahol részt vett a Kossuth-barlang térképezésében és tagja volt az Esztramos-hegy barlangjait felfedező kutatócsapatnak. Amikor Isztimérrre került, bekapcsolódott az Alba Regia Barlangkutató Csoport munkájába és a Tési-fennsík barlangjait kereste és kutatta, ahol részt vett több nagy-barlang felfedezésében és feltárásában is.

1977-től haláláig aktív résztvevője volt „A Bakony természeti képe” kutatási programnak. A program keretében elkészítette a Bakony barlangkataszterét (pl. Isztimér határában 58 barlangot jelölt), több tucat barlang térképét készítette el és 5 éven keresztül vizsgálta az Alba Regia-barlang élővilágát, aminek eredményeképpen mintegy 50 fajra és 175 genuszra azonosított állat előfordulását mutatta ki a barlangból. A gyűjtött anyag sorsa ismeretlen, de nem zárható ki, hogy legalább részben a Magyar Természettudományi Múzeum Állattárába került. Eszterhás István érdeme több ritka állatfaj kimutatása a barlangból. Külön említést érdemel, hogy Magyarországon először gyűjtötte az Alba Regia-barlangból, az iszapszúnyogok (Limoniidae) családjába tartozó *Chionea belgica* (Becker, 1912) nevű kétszárnyú fajt 1980-ban (**1. ábra**). A jó rajzkészségének köszönhetően a legtöbb fajt lerajzolta, pl. egy erdei békát is (**2. ábra**). Az eredeti rajzok a családnál maradtak, azonban a szerző engedélyével a múzeum adattárában szkennelt formában megtalálhatók.

A karsztos barlangok mellett egyre nagyobb energiát fektetett a nem karsztos barlangok vizsgálatába, legfőképpen a felkutatásukra, dokumentálásukra és azok feltárására. 1985-ben megalapította a Vulkanáspeleológiai Kollektívát, 1992-ben megválasztották a Magyar Karszt-és Barlangkutató Társulat Vulkanáspeleológiai Szakosztály elnökének. 1987-ben elkészítette a Tihanyi-félsziget vulkánáspeleológiai kataszterét, majd kéziratos formában elkészítette a Magyarország nemkarsztos barlangjainak listáját, ami 1070 üreget tartalmazott (**3. ábra**).

A barlangászat mellett különös figyelmet szentelt a természeti értékek megóvására. Kitarító munkájának köszönhetően 1995-ben természetvédelmi oltalom alá helyezték a Burok-völgyet.

1. ábra: Eszterhás István rajza egy barlangban gyűjtött iszapszúnyogról

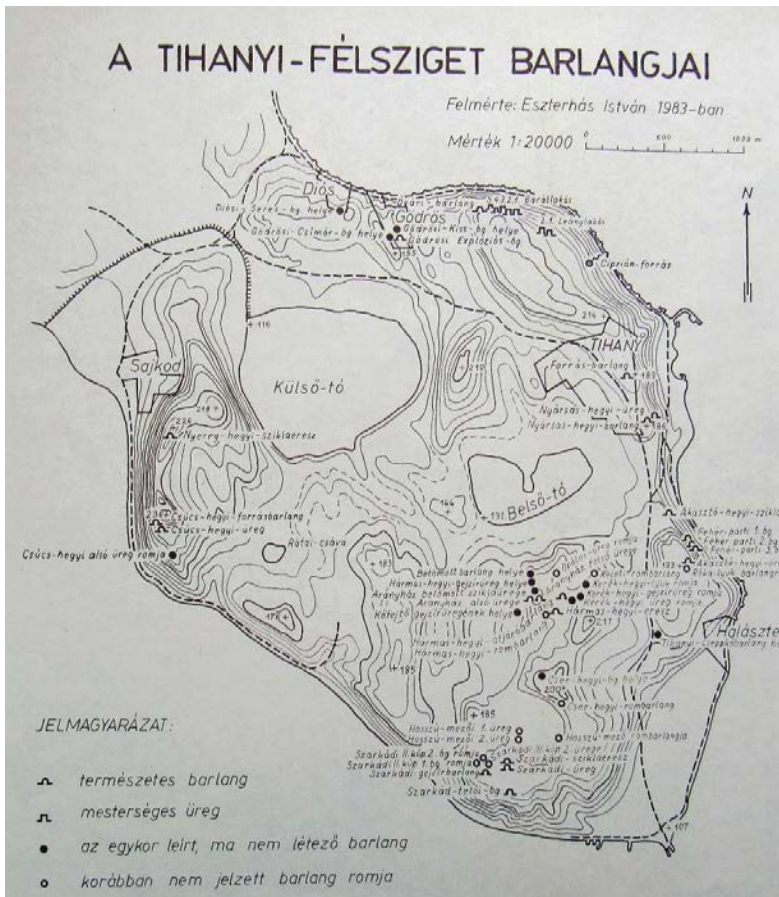
2. ábra: Eszterhás István rajza egy erdei békáról

Tudományos és ismeretterjesztő tevékenysége

Előadásaiival és tudományos ismeretterjesztő írásaival folyamatosan támogatta és népszerűsítette a barlangászatot, mint sportot és mint kutatómunkát. Több tucat tudományos konferencián vett részt, ahol közel 80 előadást tartott magyar és német nyelven, 4 önálló és 5 társszerzős könyve jelent meg. Közel 320 kutatási jelentést adott le, melyek többsége az Alba Regia Barlangkutató Csoport és a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyveiben jelent meg. Ugyan ezeknek csak töredéke kapott helyet a hazai és nemzetközi folyóiratokban, viszont bárki számára hozzáférhetőek a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat (továbbiakban MKBT) és a Barlangtani Intézet adattárában. Folyamatosan szervezte az MKBT éves programjait, köztük a vulkánszpeleológiai kutatótáborokat (**4. ábra**).

A nemzetközi barlangkutatásban is szerepet vállalt, 1988-2009 között szerkesztője volt a Nachrichtenbrief Commission for Pseudokarst szaklapnak. 1997-2008 között elnöke volt a Nemzetközi Barlangtani Unió Pszeudokarszt bizottságnak.

Eszterhás István javaslatára (1997) jelölték ki a Barlangkutatás Világnapját augusztus 14-re, mert 1952-ben ezen a napon szenvedett halálos balesetet a világhírű barlangász, Marcell Loubens a Pierre-Saint-Martin-barlang kutatása során. Már ebben az évben elsőként tartott megemlékezést a Veszprémi Egyetemi Barlangkutató Egyesület Csatár-hegyi-barlang kutatótáborában.

3. ábra: Eszterhás István 1987-es térképe a Tihanyi-félszigetről, az általa dokumentált barlangokkal

Kitüntetések

Pedagógusi munkája elismeréséért 1984-ben „Kiváló munkáért” kitüntetésben részesítették. 2000-ben felvették a New York-i székhelyű Felfedezők Klubjába, ahol Stein Aurél mellett második magyarként büszkélkedhetett a világhírű felfedezők között.

A Nemzetközi Életrajzi Központ (Cambridge) 2002-ben a „21. század kiemelkedő természetkutatója díjban” részesítette és az „Ezer nagy természettudós” plakettet adományozta neki.

Istímér díszpolgárává avatták 2004-ben. A hazai barlangkutatásért tett erőfeszítéseiről és az eredményeiért először 1999-ben Vas Imre, majd 2010-ben Kadić Ottokár éremmel jutalmazták.

- ESZTERHÁS, I. (1988): A Kovácsi-hegy bazaltbarlangjai. – *Folia Musei historico-naturalis Bakonyiensis* **7**: 23-34.
- ESZTERHÁS, I. (1988): A magyarországi bazaltbarlangok kutatottságának eredményei (Results of Basalt Cave Research in Hungary). – *Karszt és Barlang* **1**: 15-20.
- ESZTERHÁS, I. (1994): A magyar vulkánbarlangok kutatása és ismertetése a 16. századtól (pp. 16-21). – In: ESZTERHÁS I. (szerk.): *Lychnis. Szemelvények a vulkáni kőzetekben keletkezett barlangok kutatásáról*. – Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat 64 pp.
- ESZTERHÁS, I. (1994): A pulai gejzirkúpok (pp. 25-28.). – In: ESZTERHÁS I. (szerk.): *Lychnis. Szemelvények a vulkáni kőzetekben keletkezett barlangok kutatásáról*. Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat, Budapest. 64 pp.
- ESZTERHÁS, I. (1994): A Pokol-lik (pp. 28-35). – In: ESZTERHÁS I. (szerk.): *Lychnis. Szemelvények a vulkáni kőzetekben keletkezett barlangok kutatásáról*. Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat, Budapest. 64 pp.
- ESZTERHÁS, I. (1994): Magyarország jégbarlangjai (pp. 36-42.). – In: ESZTERHÁS I. (szerk.): *Lychnis. Szemelvények a vulkáni kőzetekben keletkezett barlangok kutatásáról*. Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat, Budapest. 64 pp.
- ESZTERHÁS, I. (1994): A Velencei-hegység barlangjai (pp. 52-55.). – In: ESZTERHÁS I. (szerk.): *Lychnis. Szemelvények a vulkáni kőzetekben keletkezett barlangok kutatásáról*. Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat, Budapest. 64 pp.
- ESZTERHÁS, I. (1994): Magyarország nemkarsztos barlangjai (pp. 60-64.). – In: ESZTERHÁS I. (szerk.): *Lychnis. Szemelvények a vulkáni kőzetekben keletkezett barlangok kutatásáról*. Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat, Budapest. 64 pp.
- ESZTERHÁS, I. (2000): Barlangok a Kőszegi-hegységben. – *Vasi Szemle* **54**(3): 97–127.
- SZENTI, T., ESZTERHÁS, I. (2001): Magyarország nemkarsztos barlangjainak irodalomjegyzéke. – Agrárminisztérium Barlang és Földtani Osztály Adattár. Kézirat.
- ESZTERHÁS, I. (2003): Csörgő-lyuk (pp. 229-231.). – In: SZÉKELY, K. (szerk.): *Magyarország fokozottan védett barlangjai*. – Mezőgazda Kiadó 425 pp.
- ESZTERHÁS, I. (2003): A nemkarsztos barlangok kutatottsága Magyarországon. – *Karsztfejlődés* **8**: 347-361.
- ESZTERHÁS, I. (2005): Homokkőbarlangok képződésének magyarországi példái. – *Karsztfejlődés* **10**: 319-335.
- ESZTERHÁS, I. (2005): Felszíni denudációs formák és gypjúzsákbarlangok a Velencei-hegységben. – *Karsztfejlődés* **11**: 195-218.
- ESZTERHÁS, I. & SZENTES, G. 2013: Geological sketch and the non-karstic caves of the Bakony Mountains in Hungary. – *Cadernos Lab. Xeolóxico de Laxe Coruña*. **37**: 11-36.
- ESZTERHÁS, I. (2014): A Visegrádi-hegység barlangjai. – *Karsztfejlődés*, **19**: 243-260.
- ESZTERHÁS, I. (2015): Balatonkenesei tatár-likak. Balatonkenese Önkormányzata 24 pp.
- ESZTERHÁS, I. (2018): Magyarországi nemkarsztos barlangok mondái és legendái. – *Karsztfejlődés* **23**: 256–257.

Boldog új évet kívánok a
Múzeumi egész Kollektívájának
az Alba Regia Barlangkutató
Csoport nevében

E. Herlióczy

5. ábra: Az Alba Regia Barlangkutató Csoport újévi kívánságait tartalmazó képeslap, Múzeumi adattár